

Postbus 85980, 2508 CR Den Haag

Gedeputeerde Staten van de
Provincie Flevoland
Postbus 55
8200 AB Lelystad

Ons kenmerk UIT16.0199

Datum 04/07/2016

Onderwerp Afschot van knobbelzwanen

Behandeld door [REDACTED]

Geachte leden van de Gedeputeerde Staten,

Bij deze vraagt de Dierenbescherming de door u afgegeven ontheffingen om knobbelzwanen af te mogen schieten en nesten en eieren te vernielen in geval of ter voorkoming van schade in te trekken.

De redenen waarom wij u vragen om de ontheffingen in te trekken zijn als volgt:

- De aantallen knobbelzwanen hebben zich op natuurlijke wijze gestabiliseerd. Afschot draagt daar niet aan bij, zoals blijkt uit de gegevens uit provincies waar afschot niet plaatsvindt;
- De schade is minimaal en bovendien al jaren afnemend ondanks gelijke aantallen knobbelzwanen;
- Vanuit een moreel oogpunt. De drastische dodingsmaatregelen staan niet in verhouding tot het doel, nl. minder gewasschade. Dit omdat de hoeveelheid schade minimaal is en er afdoende niet-dodende alternatieven voor handen zijn om schade te beperken;
- Dat de provincies de schade die wel optreedt vergoedt, zoals nu het geval is, is een afdoende maatregel om agrariërs te compenseren voor de overlast die zij ervaren in geval alternatieven niet 100% schade hebben kunnen voorkomen.

Een uitgebreide inhoudelijke onderbouwing vindt u in de bijgevoegde factsheet. Wij hopen dat u ons pleidooi ondersteunt en de afgegeven ontheffingen serieus heroverweegt en intrekt. Bij vragen kunt u terecht bij: [REDACTED]

In afwachting van uw reactie,

Hoogachtend,
Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren

Peter Verdaasdonk
Algemeen Directeur / Bestuurder

Deze brief is in afschrift verzonden aan de Provinciale Staten en de Faunabeheereenheid.

FACTSHEET KNOBBELZWANEN

Introductie

Uit historische gegevens is af te leiden dat knobbelzwanen van oudsher in Nederland voorkomen, maar dat zij rond de 12de eeuw door intensieve jachtdruk bijna uit ons land waren verdwenen. Sinds die tijd is de jachtdruk afgenomen en zijn wilde knobbelzwanen weer in aantal toegenomen. Tegenwoordig komen knobbelzwanen in alle provincies in Nederland voor, al hebben zij een voorkeur voor waterrijke provincies zoals Zuid- en Noord-Holland. Er broeden zo'n 6000 dieren in Nederland. Buiten deze broedende dieren zijn er ook veel jongvolwassen dieren die niet broeden, dieren die vanuit andere landen naar de open wateren komen om daar veilig te kunnen ruïen (mei-juni) en dieren die vanuit het oosten de winterperiode in ons land doorbrengen. De totaalpopulatie buiten het broedseizoen, hartje winter, ligt dan ook hoger, zo rond de 40.000 dieren, met een gemiddelde van rond de 20.000 dieren (*Figuur 1*). Zowel de broed- als de winterpopulatie is in Nederland sinds 2004 gestabiliseerd¹. Vroeger werden ook veel

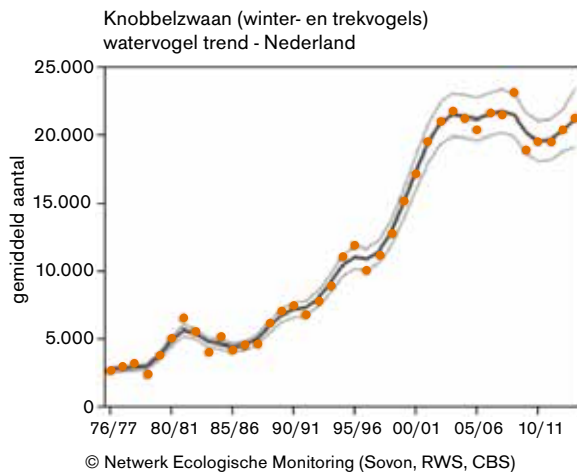
knobbelzwanen voor hun dons en vlees gehouden, maar anno 2016 is dit niet meer toegestaan.

Levenslange trouw?

Als je de gemiddelde Nederlander vraagt wat hij of zij weet over knobbelzwanen, dan zal je waarschijnlijk horen dat ze in elk geval levenslang trouw zijn aan hun partner. Echter, als je de literatuur er op naslaat, dan kom je er achter dat dit lang niet altijd het geval is². Jonge dieren gaan voor het eerst een relatie aan op een gemiddelde leeftijd van 2,5 jaar. Een eerste broedpoging ondernemen zij op een gemiddelde leeftijd van 3,8 jaar. Maar tussentijds strandt 25% van de huwelijken. Ook onder paartjes die wel tot broeden komen, is het niet altijd koek en ei want elk jaar besluit zo'n 3-14% om uit elkaar te gaan^{2,3}. Een groot deel (23%) broedt in het gebied waar zij geboren zijn (1,6 km of minder van de geboorteplek), maar vrouwtjes hebben hier meer de neiging toe dan mannen⁴. Gemiddeld leggen zwanen 3,5 eieren per broedpoging waarvan zo'n 2 jongen het overleven. Als de jongen zo'n 8 tot 10 maanden oud zijn moeten zij op eigen benen gaan staan en verstoten de ouders hen uit hun territorium.

Wet- en Regelgeving

Knobbelzwanen behoren tot de Nederlandse inheemse soorten en zijn dus beschermd onder de Flora- en faunawet (en straks ook in de Wet natuurbescherming). Provincies kunnen op basis van hun beleid een vrijstelling of via een door faunabeheereenheden⁵ opgesteld faunabeheerplan een ontheffing aan grondgebruikers geven om knobbelzwanen af te schieten of nesten met eieren te vernielen binnen de provinciegrenzen. Dit kan alleen als knobbelzwanen een door de wet erkent belang schaden. Voor knobbelzwanen gaat het dan meestal over schade aan landbouwgewassen. Provincies hebben ook het recht om knobbelzwanen aan te wijzen, wat inhoudt dat de dieren bij schade gedood mogen worden door personen die de provincie aanwijst, zonder dat daarbij toestemming van de grondgebruiker nodig is. In de praktijk is hier geen gebruik van gemaakt.

Figuur 1: de aantallen overwinterende knobbelzwanen in Nederland. Sinds de winter van 1975/1976 zijn de aantallen gestaag toegenomen tot en met 2003/2004. Daarna zijn de aantallen gestabiliseerd.

1: Sovon: www.sovon.nl/nl/soort/1520

2: Black (1996). Partnerships in Birds: The Study of Monogamy. Oxford University Press

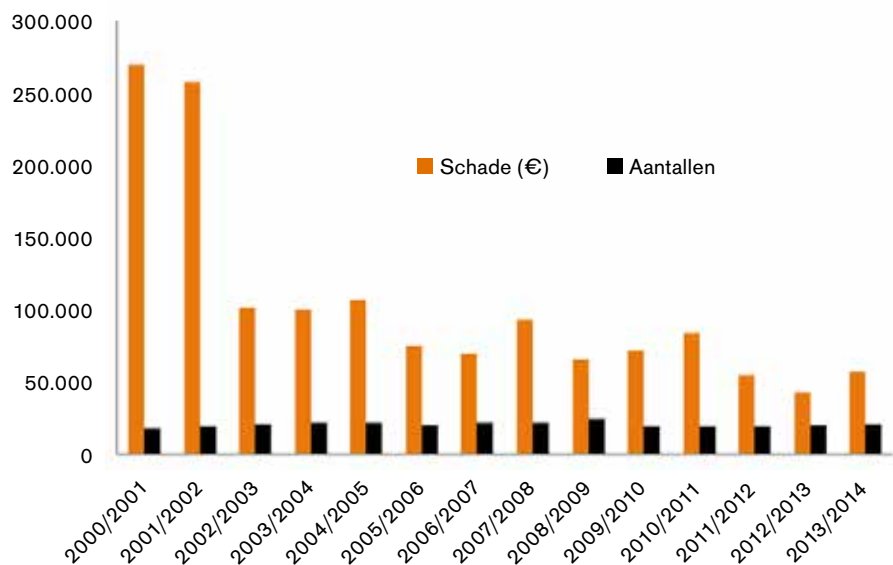
3: Minton (1968). Pairing and breeding of Mute Swans. Wildfowl 19, 41-60.

4: Coleman and Minton (1979). Pairing and breeding of Mute Swans in relation to natal area. Wildfowl 30, 27-30.

5: In Faunabeheereenheden zijn grondgebruikers, dus de jagers, boeren en natuurbescherders verenigd.

Figuur 2:

Aantallen getelde knobbelzwanen per winterperiode (zwarte balken) en uitgekeerde schade in euro's (oranje balken). De schadecijfers geven de schade weer in hele jaren: 2000/2001 (de winterperiode waarin zwanen zijn geteld) betreft schade in 2001, 2001/2002 schade in 2002 etc. Bronnen: Faunafonds en Sovon.

Problematiek

Knobbelzwanen zijn planteneters en eten graag grasachtige gewassen, zoals Engels raaigras (waar men melkvee op houdt) en wintertarwe. In de ruiperiode trekken ze het open water op en eten ze vooral waterplanten. Als de knobbelzwanen op het land van een agrariër vertoeven, kan dit schade veroorzaken. Deze schade treedt met name in de winterperiode op, omdat dan grotere aantallen aanwezig zijn in Nederland. De agrariër krijgt deze schade deels vergoed, mits hij of zij heeft voldaan aan bepaalde voorwaarden. Voorbeelden hiervan zijn het proberen te verjagen met geluid of via visuele middelen (vlaggen e.d.) of, indien dit is toegestaan, verjagen met ondersteunend afschot. De hoeveelheid schade is de afgelopen jaren, ondanks de stabilisering van het aantal zwanen, afgenomen (Figuur 2). Opvallend is dat de uitgekeerde schade in 2001 en 2002 veel hoger ligt dan de jaren daarop. Dit terwijl de aantallen vergelijkbaar zijn gebleven.

Naast schade aan gewassen kan het publiek knobbelzwanen ook binnen de bebouwde kom als lastig of beangstigend ervaren, zeker in de tijd dat zij een nest met eieren of jongen verdedigen. Ook kunnen zwanen voor verkeersonveilige situaties zorgen als zij, al dan niet gewond door aanschietsen of door tegen een object zoals hoogspanningsmasten aan te vliegen, op de openbare weg terecht komen.

Voordelen van knobbelzwanen

Volwassen knobbelzwanen zijn mooi, gracieus en statig. Hun pullen zijn schattig en aandoenlijk. Een ontmoeting met een knobbelzwaan of een gezin van knobbelzwanen geeft veel mensen een positief gevoel en zwanen zijn dan ook graag geziene gasten binnen en buiten de bebouwde kom.

Begrazing heeft ook positieve effecten. Uit studies naar kleine zwanen in de Lauwersmeer blijkt dat knolproductie van waterplanten juist gestimuleerd wordt door zwanenbegrazing⁶. En hoewel begrazing grasopbrengst vermindert, zijn de uitwerpselen een natuurlijke vorm van bemesting en opbrengst verhogend⁷.

6: Nolet (2004). Overcompensation and grazing optimisation in a swan-pondweed system? *Freshwater Biology* 49, 1391–1399

7: Marriott (1973). The manurial effect of Cape Barren Goose droppings. *Wildfowl* 24, 131-133

Niet-dodelijke maatregelen

Zwanen kunnen van productievelden verjaagd worden door middel van geluid (knalapparaat, vogel-afweerpistool, schriklint), visuele middelen (vogelverschrikkers, vlaggen, ballonnen, neproofvogels, flitsmolens en landbouw-werktuigen), een combinatie van beiden (ritselfolie) en door ze fysiek te weren door draden over het veld te spannen⁸. Binnen de bebouwde kom is de tijdelijke overlast die rondom zwanennesten kan ontstaan op te lossen door deze af te schermen met hekken.

Afschot en nestbeheer maatregelen

Om schade te verminderen is het in 8 provincies toegestaan om zwanen te doden en/of nesten te beheren (*Tabel 1 - daar waar afschot mogelijk is, is tevens nest-beheer van toepassing*). In tabel 1 is weergegeven om

hoeveel afschot en schade het per provincie gaat. Verder worden de aantallen in de winter en de populatietrend sinds de landelijke stabilisatie in de winter van 2003/2004 weergegeven.

Een deel van de dieren wordt bij afschot niet in een keer gedood. Dit hangt af van het type kogel of hagel dat wordt gebruikt. Een te klein kaliber leidt er toe dat dieren niet in een keer dood zijn, met veel leed als gevolg. Dit leed wordt nog eens onnodig verlengd als vervolgens de desbetreffende jager het dier niet op een humane manier uit zijn lijden verlost⁹.

Standpunten Dierenbescherming

De Dierenbescherming is van mening dat zwanen-overlast zo klein is dat afschot en nestbehandeling een veel te zwaar middel is. De handeling rechtvaardigt doel, mogelijk minder gewasschade, totaal niet. Verder meent de Dierenbescherming dat het afschot en nestreductie zinloos is. omdat de populatie zich al op een natuurlijke wijze heeft gestabiliseerd. Dit blijkt uit het feit dat ook in provincies waar geen afschot plaatsvindt, de populaties stabiel zijn (*Tabel 1*). Bij schade zijn er bovendien voldoende middelen om zwanen te verjagen, zeker als deze regelmatig afgewisseld ingezet worden door de grondgebruiker. Mocht er desondanks toch schade optreden, is de bestaande regeling, namelijk een vergoeding via de provincie, een goed instrument om de agrariër tegemoet te komen.

Tabel 1:

De hoeveelheid schade uitgekeerd in 2015, de aantallen geteld in de winter van 2013/2014, gemiddelde afschot over de afgelopen beheer-periode (5 jaar) en de winter-populatietrend sinds de landelijke stabilisatie (winter van 2003/2004) per provincie en totaal.

Provincie	Schade	Aantallen	Afschot	Winter-populatie trend
Drenthe	0	500	0	Stabiel
Flevoland*	0	7.200	0	Stabiel
Zeeland	0	520	0	Licht toenemend
Limburg	692	420	0	Stabiel
Overijssel**	1.530	1.800	324	Stabiel
Utrecht	1.731	1.450	552	Afnemend
Noord-Brabant	2.021	2.600	224	Stabiel
Gelderland	2.939	1.600	324	Afnemend
Zuid-Holland	3.861	6.400	1.440	Stabiel
Friesland	9.240	3.500	446	Stabiel
Groningen***	16.428	850	0	Stabiel
Noord-Holland	23.047	3.250	611	Stabiel
Totaal	61.489	30.090	3.921	Stabiel

* In 2015 geen afschot, daarvoor waarschijnlijk enkelen per jaar en vanaf 2016 is afschot wel weer toegestaan ingeval van schade

** Maximale toegestane afschot, werkelijk geschoten aantallen niet bij de Dierenbescherming bekend

*** Sinds 2012 geen afschot, daarvoor gemiddeld 55 per jaar

8: Handreiking faunaschade (2009). Faunafonds:

www.bij12.nl/assets/Handreiking-Faunaschade-2009.pdf

9: binnenland.eenvandaag.nl/blogs/65303/politie_den_haag_ onderzoek_naar_misstanden_zwanen

Gewenste aanpak

Provincies trekken de bestaande ontheffing voor het afschot en nestbeheer in en ondersteunen het juiste gebruik en inzet van voor handen zijnde diervriendelijke alternatieven die knobbelzwanen weren en verjagen. Zij keren schade uit als weren en verjagen onvoldoende effect heeft gesorteerd.

Wat doen wij en wat kun jij doen?

De Dierenbescherming toont aan dat afschot en nestbeheer niet nodig is en stimuleert het inzetten van diervriendelijke alternatieven bij mogelijke overlast. Dit doet zij met name door een intensieve lobby bij de provincies. Ook de ontwikkeling van diervriendelijke alternatieven stimuleren we, door voorlichting te geven en door initiatieven te ondersteunen.

Jij kunt ook je steentje bijdragen door:

- ons en onze acties voor diervriendelijke alternatieven en tegen afschot te steunen.
- bij verkiezingen op partijen te stemmen die in hun programma diervriendelijke alternatieven bepleiten voor 'overlastgevende' dieren.

